

IFAU

Institutet för arbetsmarknads- och
utbildningspolitisk utvärdering

Hur har 1990-talets skolvalsreformer påverkat elever med olika familjebakgrund?

Karin Edmark
Markus Frölich
Verena Wondratschek

RAPPORT 2014:15

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med säte i Uppsala. IFAU ska främja, stödja och genomföra vetenskapliga utvärderingar. Uppdraget omfattar: effekter av arbetsmarknads- och utbildningspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen. IFAU ska även sprida sina resultat så att de blir tillgängliga för olika intressenter i Sverige och utomlands.

IFAU delar även ut forskningsbidrag till projekt som rör forskning inom dess verksamhetsområden. Forskningsbidragen delas ut en gång per år och sista dag för ansökan är den 1 oktober. Eftersom forskarna vid IFAU till övervägande del är nationalekonomer, ser vi gärna att forskare från andra discipliner ansöker om forskningsbidrag.

IFAU leds av en generaldirektör. Vid institutet finns ett vetenskapligt råd bestående av en ordförande, institutets chef och fem andra ledamöter. Det vetenskapliga rådet har bl.a. som uppgift att lämna förslag till beslut vid beviljandet av forskningsbidrag. Till institutet är även en referensgrupp knuten där arbetsgivar- och arbetstagersidan samt berörda departement och myndigheter finns representerade.

Rapporterna finns även i tryckt format. Du kan beställa de tryckta rapporterna via telefon eller mejl. Se nedanstående kontaktinformation.

Postadress: Box 513, 751 20 Uppsala
Besöksadress: Kyrkogårdsgatan 6, Uppsala
Telefon: 018-471 70 70
Fax: 018-471 70 71
ifau@ifau.uu.se
www.ifau.se

IFAU har som policy att en uppsats, innan den publiceras i rapportserien, ska seminariebehandlas vid IFAU och minst ett annat akademiskt forum samt granskas av en extern och en intern disputerad forskare. Uppsatsen behöver dock inte ha genomgått sedvanlig granskning inför publicering i vetenskaplig tidskrift. Syftet med rapportserien är att ge den ekonomiska politiken och den ekonomisk-politiska diskussionen ett kunskapsunderlag.

Hur har 1990-talets skolvalsreformer påverkat elever med olika familjebakgrund? ^{1 2}

av

Karin Edmark³, Markus Frölich⁴ och Verena Wondratschek⁵

2014-08-04

Sammanfattning

Syftet med projektet är att undersöka hur skolvalsreformerna som genomfördes i början av 1990-talet har påverkat elever med olika familjebakgrund. Resultatet tyder på att reformernas effekter på elevers skolresultat, samt på senare utfall såsom sysselsättning och högre utbildning, varit positiva men små, eller noll, beroende på utfall och metodval. Effekterna är likartade för alla grupper av elever. Vi finner inga tecken på att elever från hushåll med låga inkomster, med lågutbildade föräldrar, eller med utrikes födda föräldrar, har förlorat på reformerna.

---

¹ Denna rapport är en sammanfattning av ”Sweden’s school choice reform and equality of opportunity”, IFAU Working Paper 2014:16.

² Vi är tacksamma för utmärkt forskningsassistans från Florian Böser, Louise Johannesson, Aline Schmidt, Lennart Ziegler och Nina Öhrn. Vi tackar också Mikael Lindahl, Anders Böhlmark, Jonas Vlachos, Peter Fredriksson, Helena Holmlund och seminariedeltagare vid IFAU, IFN, ZEW, Södertörns högskola, Ratioinstitutet, UCLS, Stockholms universitet, Helsinki Center of Economic Research, Göteborgs universitet, Mannheims universitet, CESifo Area Conference on The Economics of Education in Munich 2013, 2013 Congress of the IIPF, 2013 Conference of the EALE, och Second Lisbon Research Workshop on Economics, Statistics and Econometrics of Education 2013, för värdefulla kommentarer. Vi är tacksamma för forskningsmedel från Vetenskapsrådet. Karin Edmark är tacksam för medel från Jan Wallander och Tom Hedelius Stiftelse, samt från Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse. Markus Frölich är tacksam för medel från the Research Center SFB 884 ”Political Economy of Reforms” Project B5, funded by the German Research Foundation (DFG). Verena Wondratschek är tacksam för medel från the Leibniz Association in the research network ”Non-Cognitive Skills: Acquisition and Economic Consequences” and from the ”College for Interdisciplinary Educational Research. A Joint Initiative of the BMBF, the Jacobs Foundation and the Leibniz Association”. Verena Wondratschek vill även tacka IFAU och IFN för trevligt bemötande under ett flertal vistelser som gästforskare.

³ Institutet för näringslivsforskning (IFN), CESifo, IFAU, UCLS, UCFS. karin.edmark@ifn.se

⁴ University of Mannheim, IFAU, IZA, ZEW. froelich@uni-mannheim.de

⁵ Centre for European Economic Research (ZEW), University of Applied Labour Studies of the Federal Employment Agency, IFN. wondratschek@zew.de

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
2	Varför kan reformen tänkas ha olika effekter beroende på elevernas bakgrund?	4
3	Analysmetod.....	5
4	Datamaterial.....	8
5	Resultat och diskussion	12
6	Slutsats.....	18
	Referenser	19
	Appendix: Kontrollvariabler.....	20

1 Inledning

I och med skolvalsreformen 1992 gavs elever ökade möjligheter att välja skola, både mellan kommunala och fristående skolor. Under de drygt 20 år som har gått sedan reformen har skolval till båda dessa skolformer blivit mycket vanligare, särskilt i större städer. I en tidigare rapport⁶ fann vi att skolvalsreformen 1992 haft liten påverkan både på elevernas kunskaper, mätt som betyg samt med tester från den militära mönstringen, och på senare utfall, som kriminell aktivitet, högskoleutbildning och sysselsättning. Detta avsåg effekten för den genomsnittliga eleven, d.v.s. en elev med genomsnittlig familjebakgrund.

Eftersom det är möjligt att effekterna ser olika ut för olika grupper av elever, har vi här utvidgat analysen till att undersöka om effekterna skiljer sig åt beroende på föräldrarnas utbildningsnivå, inkomster, och huruvida båda föräldrarna är födda i Sverige eller inte. Vi har dessutom undersökt om effekterna skiljer sig åt mellan elever som bor i områden med mer eller mindre ungdomsbrottslighet. Vi har valt att fokusera på dessa grupper av elever, eftersom vi finner dem intressanta såväl utifrån debatt- och policysynpunkt, som utifrån nationalekonomisk teori om skolval.

Tidigare undersökningar om hur en högre friskoleandel på kommunnivå påverkar elevers resultat tyder på att en ökad friskoleandel leder till något förbättrade resultat för alla elever, men vissa av studierna tyder på att effekten är något mindre för utlandsfödda, eller för elever vars föräldrar har lägre utbildning.⁷

Vår rapport syftar till att komplettera de tidigare studierna, genom att undersöka effekterna av den samlade skolvalsreformen, inklusive möjligheten att välja mellan kommunala skolor. Resultaten är i linje med de tidigare undersökningarna. Visserligen finner vi ofta något större (inte mindre som i de tidigare studierna) positiva effekter av ökade valmöjligheter för de grupper som kan karakteriseras som mer utsatta. Effekterna är dock överlag små och osäkra, och skillnaderna mellan grupperna är än mindre. Vi finner således inte något stöd för att elever från mer utsatta förhållanden förlorat på skolvalsreformerna: effekterna är positiva men små, eller noll, beroende på utfall och specifikation, för alla grupper av elever.

---

⁶ Se Wondratschek, Edmark och Frölich (2013).

⁷ Se Ahlin (2003), Sandström and Bergström (2005), Björklund, Edin, Fredriksson och Krueger (2004), Böhlmark and Lindahl (2007). Böhlmark and Lindahl (2012) undersöker också friskoleexpansionens effekter, men studerar inte särskilt olika typer av elever.

2 Varför kan reformen tänkas ha olika effekter beroende på elevernas bakgrund?

Det finns flera anledningar till varför effekterna av en skolvalsreform såsom den som genomfördes i Sverige 1992 skulle kunna skilja sig åt mellan elever med olika familjebakgrund. I detta avsnitt beskrivs de olika hypoteser som motiverar vår analys av olika grupper av elever. Vissa av hypoteserna har fått stöd i tidigare studier, andra är mer att betrakta som teoretiska hypoteser om vad som kan tänkas hända när en skolvalsreform som den svenska genomförs. Det kan noteras att vi inte tar ställning till om någon hypotes är mer trolig än någon annan, och många mekanismer kan pågå samtidigt. Syftet med det här avsnittet är att strukturera våra tankar om vilka effekter den svenska skolvalsreformen kan tänkas ha, och varför effekterna kan tänkas skilja sig åt mellan olika grupper av elever.⁸

För det första kan det tänkas att elever med olika familjebakgrund i olika utsträckning tar del av möjligheten att välja en annan skola än den i närområdet. Detta kan ha effekt på elevernas resultat, om den skola man väljer skiljer sig från den man annars skulle gått i. Böhlmark och Lindahl (2007) finner att elever vars föräldrar är högutbildade eller utrikes födda oftare än andra väljer att gå i friskola. Samma resultat ges i Skolverkets enkätbaserade analys av skolval till både kommunala och fristående skolor (Skolverket, 2003).⁹ Detta tyder på att det kan vara motiverat att studera eleverna indelat efter föräldrarnas utbildningsnivå samt födelseland.

För det andra kan det tänkas att vissa grupper av elever har mer att vinna än andra på möjligheten att välja skola. Exempelvis kan det tänkas att elever i stökiga områden skulle tjäna mer på att kunna välja en annan skola än den närmaste, jämfört med elever i ett lugnare område. Denna tanke motiverar vår studie av huruvida skolvalsreformens effekter ser olika ut för elever som bor i områden med hög respektive låg/medelhög ungdomsbrottslighet.

För det tredje ska det påpekas att det inte bara är de elever som gör ett aktivt skolval som potentiellt påverkas, utan även de elever som blir kvar i den skola som andra elever lämnar. Det är exempelvis möjligt att de elever som väljer bort stökiga skolor tjänar på detta, men att de som blir kvar förlorar på att de mer studiemotiverade eleverna har lämnat skolan. Tidigare svenska studier tyder på att det fria skolvalet har medfört en ökad sortering mellan skolor, i termer av elevresultat samt i termer av föräldrarnas utbildningsnivå och

---

⁸ För en mer utförlig sammanställning, se IFAU Working Paper 2014:16 (Edmark m.fl. (2014)).

⁹ Se även Burgess m.fl. (2009), Hastings m.fl. (2006) samt Hastings och Weinstein (2008) för internationella relaterade undersökningar.

huruvida föräldrarna är utrikesfödda.¹⁰ Denna sortering kan alltså i sig tänkas påverka elevernas resultat, och det är dessutom möjligt att sådana effekter är olika starka beroende på elevernas bakgrund.

För det fjärde kan ett skolvalssystem tänkas ge upphov till en situation där skolor konkurrerar om eleverna. Effekterna av detta kan i teorin vara såväl negativa som positiva. Positiva om konkurrenstrycket gör att skolornas kvalitetsarbete förbättras, negativa om man försöker locka elever på ett sätt som inverkar menligt på undervisningen, eller om skolornas planeringsarbete störs av elevernas skolbyten. Det är möjligt att olika skolor påverkas på olika vis av konkurrenstrycket: vissa kanske förbättrar sin kvalitet, medan andra kanske försöker konkurrera genom att ge högre betyg än eleverna egentligen borde ha, eller genom att lägga stora resurser på reklam. Det är möjligt att konkurrenstrycket har starkast effekt på de skolor som löper störst risk att förlora elever. Om detta var fallet skulle ett skolvalssystem kunna fungera utjämnande, ifall konkurrens om eleverna leder till bättre kvalitet. Men, som vi kommenterade ovan, är det också möjligt att ett starkt konkurrenstryck leder till försämrad undervisning, ifall det leder till att man lägger kraft på annat än undervisningens kvalitet. I så fall blir konsekvensen snarare en ökad spridning.

En ökad konkurrens om elever kan vidare ha olika effekter över tid: det är möjligt att skolväsendet förbättras på sikt, både genom att vissa skolor blir bättre och genom att dåliga skolor tvingas lägga ned. I en sådan process kommer det dock på kort sikt att finnas elever som går kvar i de dåliga skolorna innan de läggs ned. Dessa elever kan påverkas av att skolorna gradvis försämrats genom att de mer studiemotiverade eleverna, och kanske de bästa lärarna, lämnar skolan.

Det finns således många potentiella mekanismer genom vilka skolvalsreformen kan tänkas påverka elevernas resultat, och det är i många fall tänkbart att effekterna ser olika ut beroende på elevernas familjebakgrund.

3 Analysmetod

Den analysmetod som används i uppsatsen är i många avseenden lik den metod som användes i vår tidigare studie (Wondratschek m.fl. 2013). Texten i avsnittet nedan är därför också till stora delar överensstämmande med den text som beskrev analysmetoden i den rapporten.

---

¹⁰ Se Östh m.fl. (2010) samt Böhlmark och Lindahl (2007).

Projektets huvudsyfte har varit att mäta *effekterna* av skolvalsreformen på elevernas resultat, det vill säga att isolera ett orsakssamband. Detta ställer stora krav på empirisk metod och datamaterial.

Den första utmaningen är att skapa relevanta mått på de faktiska möjligheterna att välja skola för alla elever. Eftersom vi har tillgång till detaljerad geografisk information för alla elever och skolor kan vi skapa mått, för alla elever, på hur många skolor som finns i närheten av bostaden. Detta mått använder vi för att mäta hur *möjligheten att välja skola* påverkar elevernas resultat. Tanken är att de elever som bor nära många skolor i hög grad påverkades av skolvalsreformen, eftersom de fick möjlighet att välja mellan många skolor utan att åka särskilt långt. Elever som ändå bara hade en skola nära hemmet påverkades i praktiken inte, eller åtminstone i mindre utsträckning, av att det formellt blev möjligt att välja skola. Genom att jämföra elever som har olika många skolor i närheten av hemmet, kan vi därmed få information om effekterna av skolvalsreformen.¹¹

Den andra utmaningen är att elever som har olika många skolor i närheten av hemmet också troligen skiljer sig åt i andra avseenden. Till exempel är det troligt att elever som bor nära många skolor oftare bor i storstadsområden. Det är också möjligt att andra faktorer, som familjebakgrund eller tidigare kunskaper, skiljer sig systematiskt åt mellan elever i områden med många respektive få skolor. Detta innebär att om vi bara jämför elever som har olika många skolor i närheten, så riskerar vi att fånga upp inte bara effekter av möjligheten att välja skola, utan också andra faktorer.

Vi löser detta metodproblem genom att undersöka både elever som gick i skolan före skolvalsreformen, och elever som gick i skolan efter reformen. Det vill säga, vi använder elever som gick i skolan före reformens genomförande som en jämförelsegrupp. Tanken är att elever, som hade många skolor nära hemmet, men som gick i skolan före reformens införande, är en bra jämförelsegrupp till elever som bodde i liknande områden men som gick i skolan efter att reformen införts. Givet att dessa grupper av elever inte skiljer sig åt när det gäller andra faktorer, men att det bara var de som gick i skolan efter reformens införande som faktiskt kunde välja skola, så kan vi mäta effekterna av

---

¹¹ I IFAU Working Paper 2014:16 (Edmark m.fl. (2014)) ges en mer detaljerad beskrivning av måttet på elevernas skolvalsmöjligheter. En aspekt som diskuteras där, men som inte närmare tas upp här, är att vi, för att lösa en del metodproblem, baserar måttet på antal skolor som fanns i närheten av elevens bostad mätt strax före skolvalsreformens genomförande. Detta innebär att inga av de friskolor som senare kom att etableras finns med i måttet. Det visar sig dock att det mått vi använder är starkt korrelerat med motsvarande mått inklusive friskolorna. Vårt mått på skolvalsmöjligheter fångar därmed upp effekten av att kunna välja till såväl kommunala skolor som till friskolor.

skolvalsreformen genom att jämföra resultaten för dessa grupper. Om skolval har en positiv effekt, så förväntar vi oss att de elever som gick i skolan efter reformens införande har bättre resultat än eleverna som gick i skolan före reformen. Effekten av skolvalsreformen blir således lika med utfallet bland elever med många skolor i närheten *efter* reformen, minus motsvarande bland elever med många skolor i närheten *före* reformen.

Denna enkla före-efter-jämförelse tar dock inte hänsyn till att utfallet bland elever kan ha förändrats över tiden, på grund av andra orsaker än skolvalsreformen. För att sådana trender inte ska påverka vårt mått, kan vi jämföra *före-efter*-skillnaden bland de elever som har nära till många skolor, med motsvarande *före-efter*-skillnad bland de elever som *inte* har nära till många skolor. Eftersom dessa elever alltså inte hade några större praktiska möjligheter att välja skola vare sig före eller efter skolvalsreformen, kan de betraktas som opåverkade av skolvalsreformen. Detta innebär att vi kan använda dessa elever för att ta hänsyn till förändringar i elevernas resultat över tiden som inte beror på skolvalsmöjligheterna. Rent praktiskt görs detta genom att vi jämför *före-efter*-skillnaden i elevresultat bland eleverna som *inte* bor nära många skolor, med *före-efter*-skillnaden i elevresultat bland eleverna som bor nära många skolor.¹²

Det är vidare möjligt att effekterna av reformen skiljer sig mellan elever som gick i skolan när reformen infördes och elever som började skolan när skolvalet redan funnits ett tag. Vi delar därför in eleverna i grupper baserat på när de är födda. Elever födda 1972–76 används som en jämförelsegrupp, eftersom de gick ut grundskolan före reformens genomförande. Resterande, senare födda, årskullar delas in i fem olika grupper. Den första gruppen består av elever födda 1977–78, som gick i årskurs 8 och årskurs 9 när reformen genomfördes, och sannolikt inte hann påverkas så mycket av möjligheten att välja skola. Därutöver skapar vi fyra ytterligare grupper av elever, bestående av elever födda 1979–81, 1982–84, 1985–87 samt 1988–90. Dessa grupper består således av elever som successivt kan förväntas vara mer och mer påverkade av skolvalsreformen, dels eftersom de var yngre när reformen genomfördes och därför påverkats under längre tid, dels eftersom reformens genomslag i praktiken ökat med tiden.

Slutligen använder vi, för att förfina analysen, även information om en lång rad bakgrundsfaktorer om eleverna, samt faktorer på kommun- samt försam-

---

¹² En sådan analys kallas i litteraturen för "difference-in-differences"-analys. Metoden fungerar bara om andra faktorer effekter på elevresultaten ser lika ut över tiden. För att göra detta antagande mer troligt, kontrollerar vi även explicit för en rad bakgrundsfaktorer i analysen. Vi kan också delvis testa om antagandet är uppfyllt.

lingsnivå. Vi väger in dessa för att ta hänsyn till en rad faktorer som också kan tänkas påverka elevernas utfall; såsom föräldrarnas inkomst- och utbildningsnivå, födelse-land, familjesammansättning, befolkningssammansättningen i elevens hemområde mätt på församlingsnivå. Detta görs genom att *före-efter*-analysen utförs i en så kallad regressionsanalys, där vi kontrollerar för dessa bakgrundsfaktorer.

Till skillnad från i vår tidigare rapport, Wondratschek m.fl. (2013), syftar den här rapporten också till att besvara frågan om effekterna av skolvalsreformen har haft olika påverkan på elever med olika bakgrund. Den regressionsanalys som beskrivs ovan, genomförs därför separat på olika grupper av elever, där indelningen baseras på elevernas familjebakgrund, respektive på bostadsområdets karaktär. Dessa grupper beskrivs närmare i avsnitt 4 nedan.

4 Datamaterial

Det datamaterial vi använder för att utföra analysen som beskrivs i det ovanstående avsnittet, kommer från följande datakällor: huvuddelen av data består av registerinformation från Statistiska centralbyrån (SCB), över individer födda 1972–1990, samt deras föräldrar. Till detta har lagts data från lagföringsregistret från Brottsförebyggande rådet (Brå), samt resultat av mönstringstester från Krigsarkivet. Information om kommunerna har dessutom inhämtats från SCB:s hemsida (www.scb.se).

Som nämndes i det föregående avsnittet, har vi tillgång till detaljerad geografisk information om var skolor är belägna (för perioden 1988–2006) samt var elever bor (för perioden 1985–2006). Denna information används, som tidigare beskrivits, för att skapa mått på antal skolor i närheten av varje elevs hem. I vår huvudsakliga analys använder vi ett mått som räknar antal skolor inom en radie runt elevens hem, där radien reflekterar hur långt från hemmet de vuxna som bor i kommunen har sin arbetsplats.¹³ Tanken är att vi genom detta mått kan fånga upp hur lätt det är att resa inom kommunen, vilket påverkar vilka skolor som utgör relevanta valmöjligheter för eleverna.

För att mäta påverkan på elevens lärande används främst slutbetygen i årskurs 9. Vi undersöker dels det genomsnittliga slutbetyget från alla ämnen, dels gör vi en separat analys av matematikbetyget. Dessa mått har dock problemet att de kan avspegla betygsinflation. Även om vi i vår tidigare undersökning (Wondratschek m. fl. 2013) inte fann några tecken på att betygs-

---

¹³ Närmare bestämt använder vi som radie medianvärdet av avståndet mellan hemmet och arbetsplatsen bland vuxna i kommunen mätt 1991, alltså året före reformens införande. Vi gör även analyser med alternativa radie-mått. Resultaten av dessa redovisas i Edmark m.fl. (2014).

inflation varit relaterat till graden av skolvalsmöjligheter, vilket innebär att betygsinflation inte torde ha någon större inverkan på resultaten av den här undersökningen, tycker vi ändå att det är intressant att komplettera betygsmåtten med information om resultatet från den militära mönstringen. Detta mått har fördelen att det görs och rättas utanför skolan, och därför inte riskerar att inflateras på samma sätt som betygen. Däremot har det nackdelen att det nästan uteslutande är tillgängligt för män, samt att andelen som gjort testet sjunker drastiskt för de senare årskullarna i vårt datamaterial, i takt med att färre blev kallade till mönstring. Detta innebär att resultatet för de senare årskullarna inte kan förväntas vara representativt för (den manliga) befolkningen. Vi ser det dock ändå som ett intressant komplement till betygsinformationen.

Vi tycker också att det är viktigt att komplettera undersökningen med andra, mer långsiktiga, utfall för eleverna. Vi använder därför även information ur datamaterialet över huruvida individerna har avslutat en universitetsutbildning, eller har arbete, vid 25 års ålder, samt över huruvida individerna någon gång har lagförts för brott fram till och med det år de fyller 22. De kan tyckas långsökt att relatera det sistnämnda till möjligheterna att välja skola, men tanken är att det även är intressant att undersöka mer sociala utfall. Detta eftersom skolval exempelvis kan påverka elevsammansättningen, vilken i tur kan påverka elevens beteende.

Som tidigare nämnts genomförs analysen på olika grupper av elever, för att undersöka om effekten av skolvalsreformen skiljer sig åt mellan elever med olika bakgrund, när det gäller föräldrarnas inkomstnivå, utbildning och födelse-land. Närmare bestämt används följande tre typer av indelningar:

När det gäller inkomstnivån, låter vi gruppen av elever från låginkomst-hushåll utgöras av de 25 procenten med lägst inkomst respektive år, medan elever från höginkomsthushåll utgörs av alla elever i de övre 25 procenten av inkomstfördelningen. Resterande elever utgör gruppen med medelinkomst-bakgrund.

Vidare låter vi gruppen av elever från hushåll med låg utbildningsnivå utgöras av de elever vars båda föräldrar har som högst genomgått grundskole-utbildning, och vi jämför dem med elever vars föräldrar har någon högre slutförd utbildning.

Slutligen delar vi även in alla elever i två grupper baserade på om båda föräldrarna är födda i Sverige eller inte.

Till dessa individbaserade gruppindelningar, lägger vi en ytterligare indelning, där vi använder information om ungdomsbrottsligheten i det område eleven bor i. Eleverna delas in i en grupp som bor i ett område med hög ungdomsbrottslighet, och en som bor i resterande områden, med låg eller

medelhög ungdomsbrottslighet. Vi använder här information på kommunnivå för de elever som bor i små kommuner, medan vi använder församlingsnivå (eller, för mycket små församlingar, aggregatet av ett antal närliggande församlingar) för elever i stora kommuner, för att skapa mått som är relevanta för närområdet.

Tabell 1 visar medelvärdena för de utfall som används i analysen, indelat på de elevgrupper som studeras. Detta visas separat för de årskullar som gick ut grundskolan före respektive efter 1992. Tabellen visar att elever vars föräldrar har högre inkomst, högre utbildning eller där åtminstone en av föräldrarna är född i Sverige, presterar bättre i termer av högre slutbetyg, i medeltal samt matematikbetyget, i årskurs 9, högre mönstringstestresultat¹⁴, lägre sannolikhet att vara dömd för brott, samt högre sannolikhet att ha slutfört högre utbildning vid 25 års ålder. Sannolikheten att ha ett arbete vid 25 års ålder skiljer sig inte så mycket mellan grupperna, och är ibland högre för elever från hem med lägre inkomster eller där föräldrarna har låg utbildning, men detta kan bero på att många individer, i synnerhet inom längre utbildningar, fortfarande studerar vid 25 års ålder. Utfallen är vidare ofta mer gynnsamma för elever som bor i områden mer låg eller medelhög ungdomsbrottslighet, jämfört med elever i områden med hög ungdomsbrottslighet. Skillnaderna mellan dessa två senare grupper är dock små för vissa av utfallen; t.ex. är medelbetyget i årskurs 9 mätt efter reformen, mycket lika mellan elever i områden med hög respektive låg/medelhög brottsnivå.

Såsom beskrevs i föregående metodavsnitt är det slutligen viktigt att, så långt som det är möjligt, ta hänsyn till andra faktorer som kan vara relaterade till både skolvalsmöjligheter och elevutfall. Den långa lista av kontrollvariabler, på individ-, kommun- samt församlingsnivå, som vi tar hänsyn till i vår analys, återfinns i appendix.

---

¹⁴ Medelbetyget mäts i form av percentiler, där alla elevers resultat, för respektive år, rankas på en skala från 1 till 100. Resultatet på mönstringstestet mäts enligt en standardiserad skala från 1 till 9. Matematikbetyget mäter vi däremot på följande två vis: dels att ha som lägst ett "godkänt" betyg, vilket definieras som att ha som lägst betyget "G" enligt det betygssystem som gällde från och med 1997, och som lägst betyget "3" enligt den 1–5-gradiga skala som gällde dessförinnan. Dels att ha ett "høgt" matematikbetyg, vilket definieras som att ha som lägst betyget "VG" enligt det senare betygssystemet, och att ha som lägst betyget "4" enligt det tidigare betygssystemet. Vi gör ingen skillnad beroende på om eleverna har gått allmän eller särskild kurs. Variablerna för matematikbetyget ska därmed ses som ungefärliga variabler.

Tabell 1 Medelvärden för olika utfall för elever uppdelat på de som gick ut grundskolan före respektive efter skolvalsreformen 1992, samt enligt föräldrabakgrund och hemområde

	Före eller efter 1992 års reform	Medelbetyg åk 9 percentiler	Godkänt betyg i matematik åk 9	Högt betyg i matematik åk 9	Mönstringstest	Fälld för brott t.o.m. 22 års ålder	Högskoleutbildning vid 25 års ålder	I arbete vid 25 års ålder
<i>Föräldrarnas inkomster är...</i>								
Låg inkomst	Före	40,87	0,713	0,308	4,72	0,204	0,244	0,678
	Efter	40,55	0,835	0,294	4,64	0,203	0,292	0,671
Medelinkomst	Före	47,59	0,773	0,356	4,98	0,147	0,331	0,729
	Efter	48,11	0,885	0,370	4,92	0,134	0,389	0,714
Hög inkomst	Före	55,92	0,821	0,429	5,50	0,129	0,472	0,695
	Efter	59,82	0,929	0,511	5,60	0,104	0,576	0,654
<i>Föräldrarna har som högst gått ut...</i>								
Grundskolan	Före	36,37	0,684	0,275	4,14	0,186	0,159	0,740
	Efter	34,01	0,763	0,220	4,00	0,201	0,191	0,728
Högre nivå än grundskolan	Före	50,34	0,788	0,380	5,22	0,150	0,381	0,702
	Efter	50,68	0,895	0,403	5,14	0,137	0,440	0,684
<i>Föräldrarna är...</i>								
Båda utrikesfödda	Före	43,00	0,686	0,276	4,20	0,242	0,249	0,631
	Efter	44,42	0,824	0,304	4,20	0,226	0,346	0,607
Båda eller en födda i Sverige	Före	48,52	0,777	0,369	5,10	0,150	0,353	0,713
	Efter	49,78	0,889	0,396	5,10	0,136	0,420	0,695
<i>Närområdet har, enligt statistiken år 1990–91...</i>								
Hög ungdomsbrottslighet	Före	46,99	0,741	0,338	4,89	0,197	0,306	0,684
	Efter	49,46	0,871	0,382	4,93	0,170	0,387	0,666
Låg/medelhög ungdomsbrottslighet	Före	48,41	0,777	0,369	5,09	0,148	0,354	0,712
	Efter	49,41	0,887	0,391	5,06	0,138	0,419	0,693

5 Resultat och diskussion

De huvudsakliga resultaten av vår analys redovisas i Figur 1–Figur 7 nedan.¹⁵ Såsom vi beskrev i avsnitt 3 går vår analysmetod ut på att jämföra elever som har tillgång till olika många skolor i närheten av hemmet, och som gick i skolan före respektive efter skolvalsreformen. Tanken är alltså att om skolval har påverkat elevernas resultat, så borde skillnaden i resultat mellan elever som har tillgång till många skolor att välja mellan, och elever som bara har en, eller få, skolor i närheten, allt annat lika ha förändrats efter skolvalsreformens införande.

Effekterna av skolvalsmöjligheter redovisas separat för utfallen slutbetyg årskurs 9 (Figur 1), att få slutbetyget G i matematik (Figur 2) respektive att få minst slutbetyget VG i matematik (Figur 3), resultatet på mönstringstestet (Figur 4), att någonsin varit lagförd för brott mätt vid 22 års ålder (Figur 5), att ha en högskoleexamen vid 25 års ålder (Figur 6), samt att ha ett arbete vid 25 års ålder (Figur 7).

Effekterna har skattats separat för olika kohort-grupper av elever (elever födda 1977–78, 1978–81, 1982–84, 1985–87 samt 1988–90) och effekterna för respektive kohortgrupp visas därför i olika rutor i figurerna. Eftersom de senare utfallen, som mäts vid 22 respektive 25 års ålder, inte finns tillgängliga för de senare kohortgrupperna, visas för dessa utfall bara resultaten för elever födda fram till och med år 1987 eller 1984.

Slutligen visas i figurerna, för respektive utfall och kohortgrupp, effekterna för de olika elevgrupper som använts i analysen (se avsnitt 4 för närmare definitioner). För komprimerade figurerna används följande notation:

li = elever från låginkomsthushåll

mi = elever från medelinkomsthushåll

hi = elever från höginkomsthushåll

lu = elever med lågutbildade föräldrar

hu = elever med medel- eller högutbildade föräldrar

uf = elever med utrikes födda föräldrar

sf = elever med åtminstone en svenskfödd förälder

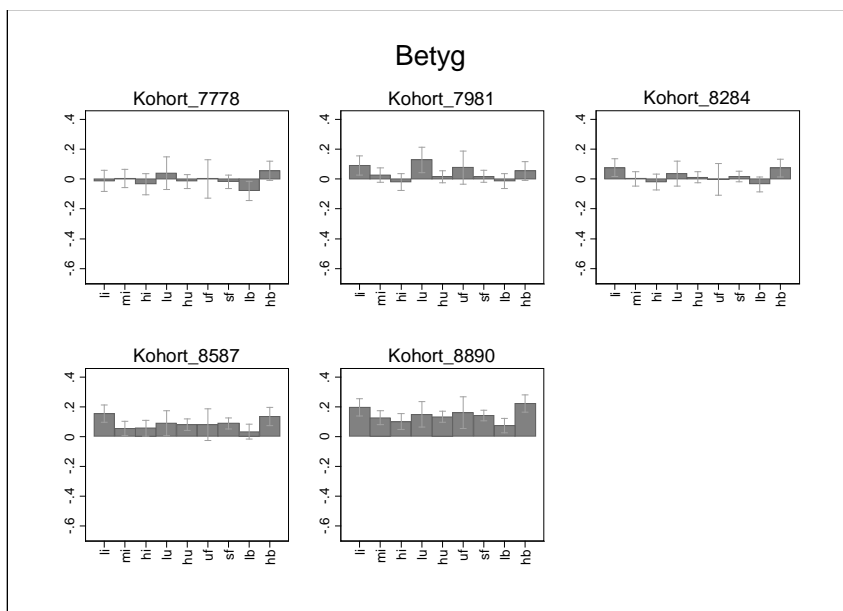
lb = elever som bor i områden med låg eller medelhög ungdomsbrottslighet

hb = elever som bor i områden med hög ungdomsbrottslighet

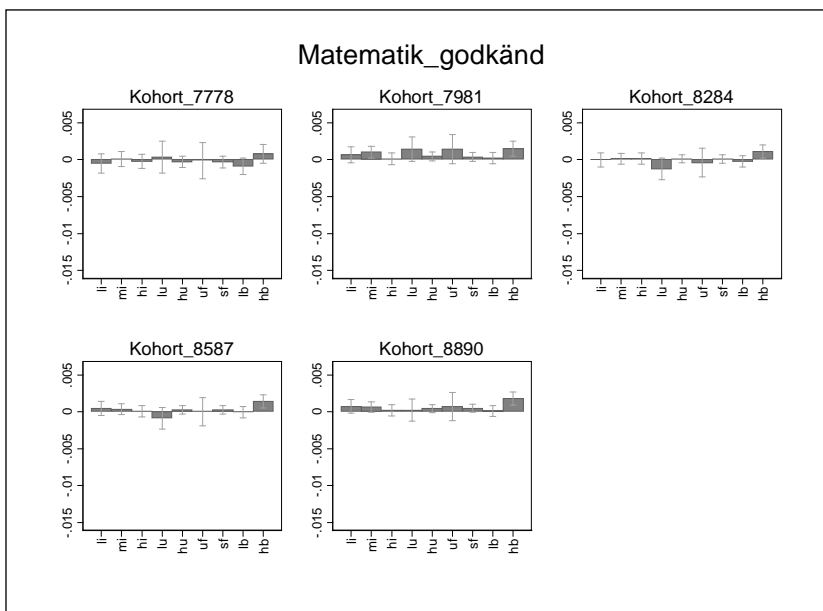
---

¹⁵ En mer utförlig redovisning av resultaten återfinns i Edmark m.fl. (2014). En lista på de kontrollvariabler som inkluderas i analysen finns i appendix.

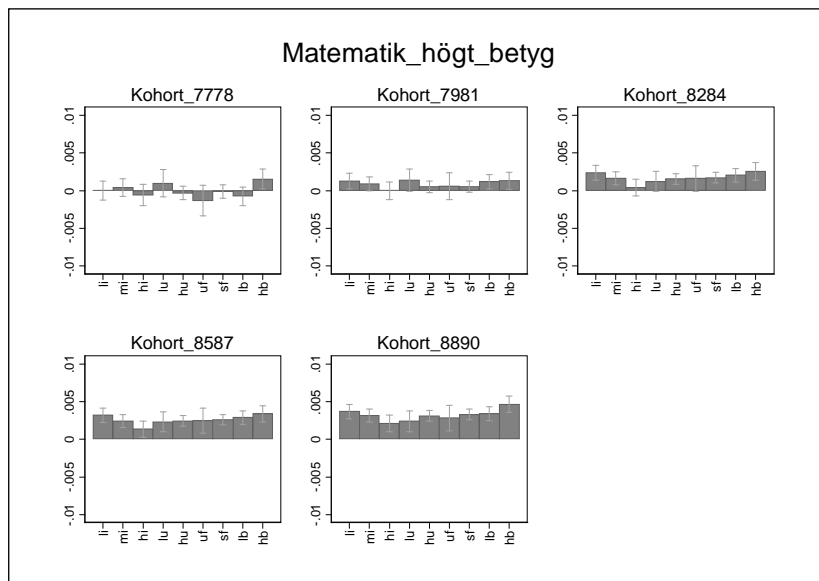
Figur 1 Effekt av att ha många skolor att välja mellan nära hemmet på slutbetyget åk 9, där betygen mäts enligt en 100-steps percentilskala

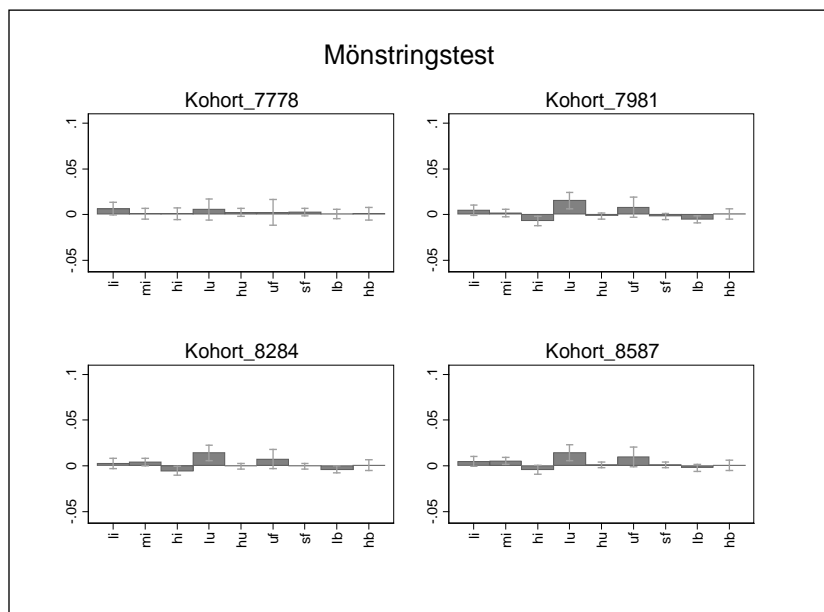
Figur 2 Effekt av att ha många skolor att välja mellan nära hemmet på sannolikheten att få minst slutbetyget Godkänd i matematik, åk 9

Figur 3 Effekt av att ha många skolor att välja mellan nära hemmet på sannolikheten att få ett högt slutbetyg i matematik, åk 9

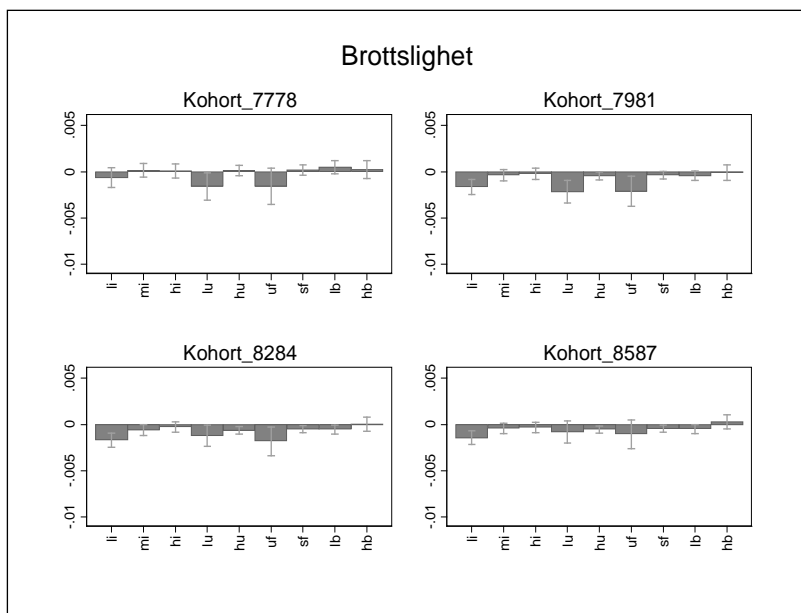

Figur 4 Effekt av att ha många skolor att välja mellan nära hemmet på resultatet från militära mönstringen

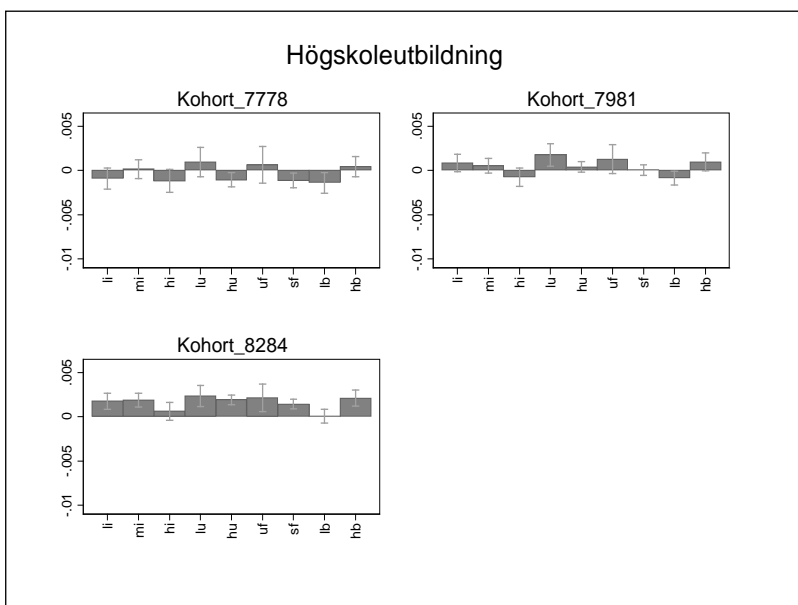

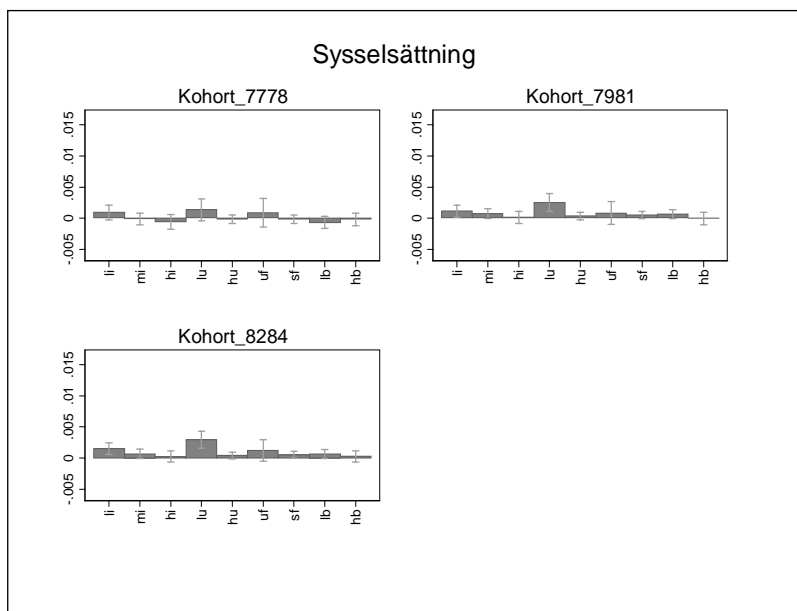
Figur 5 Effekt av att ha många skolor att välja mellan nära hemmet på sannolikheten att någonsin varit lagförd för brott vid 22 års ålder

Figur 6 Effekt av att ha många skolor att välja mellan nära hemmet på att ha en högskoleexamen vid 25 års ålder

Figur 7 Effekt av att ha många skolor att välja mellan nära hemmet på att ha ett arbete vid 25 års ålder

Informationen i Figur 1–Figur 7 tolkas som följer: Höjden på staplarna visar hur stor effekten av skolvalsreformen är, mätt som den effekt det har på elevernas utfall att ha ”en till” skola att välja på i närheten av hemmet. Notera att negativa värden på staplarna motsvarar negativa effekter. Det bör påpekas att effekten ska tolkas som påverkan av att ha en skola till att välja på efter att skolvalsreformen genomförts, utöver den skillnad som kan ha funnits mellan elever i mer och mindre skoltäta områden redan tidigare. Vi uppmäter alltså inte bara hur elevers betyg, och andra utfall, skiljer sig beroende på om man har många skolor i närområdet eller inte, utan vi uppmäter hur denna skillnad förändrats över tiden, jämfört med den situation som gällde före reformens införande.

De vertikala strecken i respektive stapel visar vidare det 95-procentiga konfidensintervallet för effekten, eller med andra ord inom vilket intervall vi med 95 procents sannolikhet kan räkna med att effekten ligger.

Låt oss starta med att exemplifiera vad detta innebär med att titta på den största effekt som skattas i analysen, det vill säga effekten på slutbetyget i årskurs 9, mätt enligt en 100-stegs percentilskala, för de elever som är födda mellan 1988 och 1990, vilket visas i den sista panelen i Figur 1. Låt oss vidare inleda med att titta på effekten för den första stapeln, vilken anger skolvalsreformens effekt på elever från låginkomsthushåll. Denna stapel mäter cirka

0,2, med ett 95-procentigt konfidensintervall på plus minus cirka 0,05. Detta betyder att effekten av att ha en till skola att välja mellan, med 95 procents sannolikhet, motsvarar en ökning av slutbetyget på mellan 0,15–0,25 steg på en 100-stegs så kallad percentilskala.

Om vi tittar på resten av panelen, ser vi att effekterna, i stort sett genomgående är något lägre för de andra grupperna, även om skillnaderna mellan grupperna oftast inte är statistiskt säkerställda. Undantaget är elever i områden med hög ungdomsbrottslighet, som har en ungefär lika hög effekt som barnen till låginkomsttagare.

De övriga panelerna i Figur 1, vilka illustrerar effekterna av skolvalsreformen på de yngre kohorterna, visar genomgående storleksmässigt mindre effekter. Dessa effekter är dessutom, särskilt för de tidigare kohorterna, ofta inte statistiskt säkerställt skilda från noll.

Mönstret i de andra figurena, Figur 2–Figur 7, tyder på att effekterna av skolvalsreformen på de andra utfallen är liknande eller mindre än effekterna på slutbetyget. För sannolikheten att ha blivit fälld för brott fram till det år man fyller 22, uppmäts som högst en minskning på 0,14–0,17 procentenheter (se gruppen av barn till låginkomsttagare, för kohorterna 1985–87 respektive 1982–84, i Figur 5). Detta kan sättas i relation till att sannolikheten att ha blivit fälld för brott inom den här gruppen är ungefär 20 procent (se Tabell 1). Även för detta utfall är effekterna mindre för de övriga grupperna av elever, samt i regel för de tidigare kohorterna av elever. För de övriga utfallen, och de andra grupperna av elever är effekterna av skolvalsreformen i regel mindre.¹⁶

Vi har även gjort ett antal känslighetsanalyser, där vi gjort olika ändringar i analysen och observerat hur detta påverkar resultaten. Resultatet av dessa känslighetsanalyser är att effekterna ofta blir mindre och närmar sig noll, men byter aldrig tecken.¹⁷

Vår sammantagna bedömning är således att effekten av skolvalsreformen på elevernas utfall varit liten. Detta gäller också för skillnaderna i effekter mellan grupperna. I den mån effekterna är statistiskt skilda från noll är de i regel positiva men ganska små.¹⁸ Vi finner alltså inget stöd för att skolvalsreformen har haft en negativ inverkan på elevernas utfall. Detta gäller både för elever från mer gynnade bakgrundsförhållanden och för elever från mindre gynnad

---

¹⁶ Detta gäller även när man tar hänsyn till att de olika utfallen mäts enligt olika skalor, t.ex. genom att skala om effekterna till att uttryckas i termer av standardavvikelser.

¹⁷ Dessa resultat finns tillgängliga genom att kontakta författarna, samt rapporteras delvis i IFAU Working Paper 2014:16 (Edmark m.fl. (2014)).

¹⁸ Notera att estimaten för sannolikheten att vara dömd för brott har negativt tecken, d.v.s. ökade skolvalsmöjligheter ger upphov till lägre sannolikhet att vara dömd för brott, vilket dock kan betecknas som en positiv effekt i termer av att vara en gynnsam effekt.

bakgrund, mätt enligt föräldrarnas utbildning, inkomst, födelseland samt enligt nivå på ungdomsbrottsligheten i hemområdet.

6 Slutsats

Vi har i den här rapporten undersökt hur möjligheten att välja skola, efter införandet av det fria skolvalet 1992, har påverkat elever med olika bakgrund. Närmare bestämt delade vi in eleverna enligt föräldrarnas utbildningsnivå, inkomst, samt huruvida föräldrarna är födda i Sverige eller utomlands. Vi undersökte också om effekterna skiljer sig åt mellan elever som bor i områden med mer och mindre hög ungdomsbrottslighet.

Resultaten tyder på att effekterna i stort sett är likartade för dessa grupper av elever. I den mån vi ser skillnader mellan eleverna, så tyder dessa på att det är elever från svagare familjbakgrund, t.ex. där föräldrar har låga inkomster, som tjänar mer på möjligheten att välja skola. Påverkan är dock genomgående liten och osäker, och resultaten bör således tolkas som att möjligheten att välja skola har haft små eller inga effekter på samtliga grupper av elever. Ett annat sätt att uttrycka det är att vi inte finner stöd för att någon grupp av elever har förlorat på möjligheten att välja skola.

Slutligen bör man understryka att vi utvärderar skolvalsreformens effekter genom att mäta påverkan av att ha större *möjligheter* att välja skola, oavsett om man gör ett aktivt val eller inte.¹⁹ Vår analys utgör således ett komplement till andra studier som använder andra mått på skolval, såsom realiserade skolval, eller förekomsten av friskolor.

---

¹⁹ Se IFAU Working Paper 2014:16 (Edmark m.fl. (2014)) för en mer utförlig redogörelse för hur vi mäter skolvalsmöjligheterna, och hur detta påverkar tolkningen av resultatet.

Referenser

- Ahlin, Å. (2003), "Does school competition matter? Effects of a large-scale school choice reform on student performance", Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet, Working Paper 2003:2.
- Björklund, A., P. Edin, P. Fredriksson och A. Krueger (2004), "Education, equality and efficiency – An analysis of Swedish school reforms during the 1990s", IFAU Working Paper 2004:1.
- Burgess, S., Greaves, E., A. Vignoles och D. Wilson (2009), "What parents want: School preferences and school choice", CMPO Working Paper 09/222.
- Böhlmark, A. och M. Lindahl (2007), "The impact of school choice on pupil achievement, segregation and costs: Swedish evidence", IZA DP No. 2786.
- Böhlmark, A. och M. Lindahl (2012), "Independent schools and long-run educational outcomes: Evidence from Sweden's large scale voucher reform", IZA DP No. 6683.
- Edmark, K., M. Frölich, och V. Wondratschek (2014), "Sweden's School Choice Reform and Equality of Opportunity", IFAU Working Paper 2014:16.
- Hastings, J.S., T.K. Kane och D.O. Staiger (2006), "Heterogeneous preferences and the efficacy of public school choice", NBER Working Paper No. 12145.
- Hastings, J. och J. Weinstein (2008), "Information, school choice and academic achievement: Evidence from two experiments", *The Quarterly Journal of Economics*, vol 123: 1373-1414.
- Sandström, M. och F. Bergström (2005), "School vouchers in practise: competition won't hurt you", *Journal of Public Economics*, vol 89, s. 351–380.
- Skolverket (2003), "Valfrihet och dess effekter inom skolområdet", Rapport 230.
- Östh, J., E. Andersson och B. Malmberg (2010), "School choice and increasing performance difference: A counterfactual approach", Stockholm Research Reports in Demography 2010:11, Department of Sociology, Stockholm University.
- Wondratschek, V., K. Edmark och M. Frölich (2013), "Effekter av 1992 års skolvalsreform", IFAU-rapport 2013:17.

Appendix: Kontrollvariabler

Följande kontrollvariabler är inkluderade i analysen:

På kommunnivå: befolkningstäthet, skattebas i nivå och kvadrat.

På församlingsnivå: andel med svenskt medborgarskap bland alla 20–64-åringar, medelinkomst bland alla 20–64-åringar, andel med högskoleexamen bland alla 20–64-åringar, andel sysselsatta bland alla 20–64-åringar, samt indikatorer för huruvida befolkningstätheten bland 7–15-åringar är i den övre eller undre kvartilen i landet.

På individnivå: hushållets inkomst i nivå och kvadrat, indikatorer för: huruvida hushållet tagit emot ekonomiskt bistånd, moderns ålder vid barnets födsel, om hushållet har en förälder, antal barn i hushållet, om barnet är enda barnet i hushållet, om barnet har svenskt medborgarskap, indikatorvariabler för moderns respektive faderns medborgarskapsland (enligt ländergrupper), samt indikatorer för moderns respektive faderns utbildningsnivå.

IFAU:s publikationsserier – senast utgivna

Rapporter

- 2014:1** Assadi Anahita ”En profilfråga: Hur använder arbetsförmedlare bedömningsstödet?”
- 2014:2** Eliason Marcus ”Uppsägningar och alkoholrelaterad sjuklighet och dödlighet”
- 2014:3** Adman Per ”Försummas gymnasieskolans demokratiuppdrag? En kvalitativ textanalys av 2009 års svenska gymnasiereform”
- 2014:4** Stenberg Anders och Olle Westerlund ”Utbildning vid arbetslöshet: en jämförande studie av yrkesinriktad och teoretisk utbildning på lång sikt”
- 2014:5** van den Berg Gerard J., Lene Back Kjærsgaard och Michael Rosholm ”Betydelsen av möten mellan arbetslösa och förmedlare”
- 2014:6** Mörk Eva, Anna Sjögren och Helena Svaleryd ”Blir barn sjuka när föräldrarna blir arbetslösa?”
- 2014:7** Johansson Per, Arizo Karimi och J. Peter Nilsson ”Könsskillnader i hur sjukfrånvaro påverkas av omgivningen”
- 2014:8** Forslund Anders, Lena Hensvik, Oskar Nordström Skans, Alexander Westerberg och Tove Eliasson ”Avtalslöner, löner och sysselsättning”
- 2014:9** Engdahl Mattias ”Medborgarskap, arbetsmarknaden och familjebildning”
- 2014:10** Hallberg Daniel, Per Johansson och Malin Josephson ”Hälsoeffekter av tidigarelagd pensionering”
- 2014:11** Karbownik Krzysztof och Sara Martinson ”Svenska högstadie- och gymnasielärares rörlighet på arbetsmarknaden”
- 2014:12** Hägglund Pathric, Per Johansson och Lisa Laun ”Insatserna inom rehabiliteringsgarantin och deras effekter på hälsa och sjukfrånvaro”
- 2014:13** Regné Johan ”Effekter av yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning för deltagare med funktionsnedsättning, 1999–2006”
- 2014:14** Assadi Anahita och Martin Lundin ”Enhetlighet och träffsäkerhet i arbetsmarknadspolitiken: Hur använder arbetsförmedlare statistisk profilering i mötet med den arbetssökande?”
- 2014:15** Edmark Karin, Markus Frölich och Verena Wondratschek ”Hur har 1990-talets skolvalsreformer påverkat elever med olika familjebakgrund?”

Working papers

- 2014:1** Vikström Johan “IPW estimation and related estimators for evaluation of active labor market policies in a dynamic setting”
- 2014:2** Adman Per “Who cares about the democratic mandate of education? A text analysis of the Swedish secondary education reform of 2009”

- 2014:3** Stenberg Anders och Olle Westerlund “The long-term earnings consequences of general vs. specific training of the unemployed”
- 2014:4** Boye Katarina “Can you stay at home today? The relationship between economic dependence, parents’ occupation and care leave for sick children”
- 2014:5** Bergemann Annette och Gerard J. van den Berg “From giving birth to paid labor: the effects of adult education for prime-aged mothers”
- 2014:6** van den Berg Gerard J., Lene Kjærsgaard och Michael Rosholm “To meet or not to meet, that is the question – short-run effects of high-frequency meetings with case workers”
- 2014:7** Avdic Daniel, Petter Lundborg och Johan Vikström “Learning-by-doing in a highly skilled profession when stakes are high: evidence from advanced cancer surgery”
- 2014:8** Mörk Eva, Anna Sjögren och Helena Svaleryd “Parental unemployment and child health”
- 2014:9** Johansson Per, Arizo Karimi och J. Peter Nilsson “Gender differences in shirking: monitoring or social preferences? Evidence from a field experiment”
- 2014:10** Eliasson Tove och Oskar Nordström Skans “Negotiated wage increases and the labor market outcomes of low-wage workers: evidence from the Swedish public sector”
- 2014:11** Engdahl Mattias “Naturalizations and the economic and social integration of immigrants”
- 2014:12** Hallberg Daniel, Per Johansson och Malin Josephson “Early retirement and post-retirement health”
- 2014:13** Karbownik Krzysztof “The determinants of teacher mobility in Sweden”
- 2014:14** Karbownik Krzysztof “Job mobility among high-skilled and low-skilled teachers”
- 2014:15** Karbownik Krzysztof “Do changes in student quality affect teacher mobility? Evidence from an admission reform”
- 2014:16** Edmark Karin, Markus Frölich och Verena Wondratschek “Sweden’s school choice reform and equality of opportunity”

Dissertation series

- 2013:1** Vikman Ulrika “Benefits or work? Social programs and labor supply”
- 2013:2** Hanspers Kajsa “Essays on welfare dependency and the privatization of welfare services”
- 2013:3** Persson Anna “Activation programs, benefit take-up, and labor market attachment”
- 2013:4** Engdahl Mattias “International mobility and the labor market”